

Висновки з даного дослідження і перспективи. Те, що набір елективних курсів визначають самі школярі, ставить учнів у ситуацію самостійного вибору індивідуальної освітньої траєкторії, професійного самовизначення. Основні мотиви вибору, які слід враховувати при розробці і реалізації елективних курсів: підготовка до зовнішнього оцінювання з певних дисциплін; набуття знань, умінь і навичок, освоєння способів діяльності для вирішення практичних, життєвих завдань, відхід від традиційного шкільного “академізму”; можливості успішної кар’єри, просування на ринку праці; цікавість; підтримка вивчення базових курсів; професійна орієнтація; інтеграція наявних уявлень в цілісну картину світу.

Елективні курси – обов’язкові для відвідування курси за вибором, які реалізуються за рахунок шкільного компоненту навчального плану, призначені для змістовної підтримки вивчення основних профільних предметів або служать для внутріпрофільної спеціалізації навчання і для побудови індивідуальних освітніх траєкторій. Кількість елективних курсів має бути надлишковою порівняно з числом курсів, які зобов’язаний вибрати учень.

Елективні курси мають бути спрямовані на вирішення наступних завдань: сприяти самовизначенню учня і вибору подальшої професійної діяльності; створювати позитивну мотивацію навчання; ознайомити учнів з провідними для певного профілю видами діяльності; активізувати пізнавальну діяльність школярів; підвищити інформаційну і комунікативну компетентності учнів. На нашу думку, система елективних курсів, що передбачає створення спеціальних додаткових модулів з математики, дозволить учням старших класів, які наразі навчаються за базовим або відмінним від математичного профілем, опанувати дану дисципліну та підготуватися до зовнішнього оцінювання з математики на належному рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Соловійов Ю., Чернишов О. Профільне навчання: стан і перспективи // Видавництво “Плеяди”, журнал “Директор школи. Україна”. – 2008. – 26 лютого // <http://pld.org.ua/index.php?go=Pages&in=view&id=1022>.
2. Додаток до рішення колегії МОН. Галузева програма впровадження профільного навчання на 2008-2010 роки від 24.04. 2008р. № 4/11-2 // <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=laws/education/average/4>.
3. Інформація про результати зовнішнього незалежного оцінювання з математики //УЦОЯО. – 2008. – 19 травня // <http://www.testportal.gov.ua/index.php/text/text/264/>.
4. Соціологічне дослідження “Система освіти в оцінках громадян України”. Інститут соціальних технологій на замовлення спільного проекту Міністерства освіти і науки України та Світового банку “Рівний доступ до якісної освіти в Україні” // К., 2008 // <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/average>.
5. Концепція профільного навчання в старшій школі. Інститут педагогіки АПН України // Протокол № 6 від 05.06.03 р.
6. Хуторской А. В. Индивидуализация и профильность обучения в старшей школе // Интернет-журнал “Эйдос”. – 2003. – 20 апреля // <http://www.eidos.ru/journal/2003/0420-01.htm>.
7. Дорофеев Г. В., Кузнецова Л. В., Седова Е. А. Профилированная школа в концепции школьного математического образования // Интернет-журнал “Эйдос”. – 2003. – 15 апреля // <http://www.eidos.ru/journal/2003/0415-02.htm>.

УДК 373.3:51

С.О. Скворцова

АДАПТАЦІЯ ШЕСТИРІЧНИХ ДІТЕЙ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У статті розглянуто поняття “адаптація”, проаналізовані умови успішної адаптації шестирічних дітей до навчання в школі. Досліджується вплив системи учбових

математичних завдань на успішність адаптації учнів першого класу. Запропоновано критерії побудови системи учбових задач, яка сприяє досягненню високого рівня адаптованості дітей.

A concept is considered in the article “adaptation”, the terms of successful adaptation six-year-old children to teaching at school. Influencing of the system of educational mathematical tasks is explored on success of adaptation of studying first class. The criteria of construction of the system of educational tasks are offered, that promotes to achievement of high level of adaptations children.

Згідно постанови Кабінету Міністрів України “Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів України на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання”, на сучасному етапі розвитку школи відбувається реформування системи освіти. Метою шкільної реформи є створення комфортних умов для навчання дітей, які максимально ефективно забезпечують розвиток не лише розумових і моральних якостей особистості дитини, але й її фізичного здоров'я.

Між тим, у наш час все більша кількість дітей молодшого шкільного віку відчуває нестійкі, дискомфортні стани, які утруднюють виконання шкільних вимог, мають труднощі у спілкуванні з педагогами та однолітками, тобто виявляється шкільна дезадаптація.

Під “шкільною адаптацією” розуміють процес пристосування дитини до умов шкільного життя, до його норм і вимог, до активної пізнавальної діяльності, засвоєння необхідних учбових знань і навиків, повноцінного опанування картини світу. Шкільна адаптація – складний процес, який поєднує у собі адаптацію функціональну, навчальну та соціально-психологічну. Під функціональною адаптацією розуміється пристосування особистості дитини до виконання обов'язків, зумовлених функціональним призначенням навчальної діяльності. Під навчальною – пристосування до умов навчання в освітніх закладах; як активне входження і пристосування особистості до нової системи організації та контролю навчання, до навантажень нового ритму і режиму життєдіяльності. Соціально-психологічну адаптацію вчені визначають як найбільш оптимальне пристосування дитячої психіки до умов шкільного середовища шляхом засвоєння і прийняття цілей, цінностей, норм і стилів поведінки, прийнятих у даному середовищі. О.Боделан виділяє рівні адаптаційних можливостей молодших школярів залежно від особливостей розвитку мотиваційної, емоційно-вольової сфери, комунікативних і пізнавальних процесів. Згідно її даним дітей можна поділити на три умовні групи: 27,3% з високим рівнем психологічної адаптації до учбової діяльності; 50% – з середнім і 22,7% – з низьким.

Результат адаптації – адаптивність, яка є системою якостей особистості, умінь і навиків, що забезпечують успішність подальшої життєдіяльності. Учені пояснюють успішність адаптації дітей до школи різними чинниками, як зовнішніми соціально-психологічними, так і внутрішніми, які пов'язані з індивідуальними особливостями розвитку особистості дитини. Очевидно, діти далеко не однаково легко “уживаються” в нові умови. В ході дослідження Г.М.Чуткиної було виявлено три рівні адаптації дітей до школи.

Високий рівень адаптації. Першокласник позитивно відноситься до школи, вимоги, що пред'являються, сприймає адекватно; учбовий матеріал засвоює легко, глибоко і повно опановує програмним матеріалом; вирішує ускладнені задачі; старанний, уважно слухає вказівки, пояснення вчителя, виконує доручення без зовнішнього контролю; виявляє велику цікавість до самостійної учбової роботи, готується до всіх уроків, суспільні доручення виконує охоче і сумлінно, займає в класі сприятливе статусне положення.

Середній рівень адаптації. Першокласник позитивно відноситься до школи, її відвідування не викликають у нього негативних переживань, розуміє учбовий матеріал, якщо вчитель висловлює його детально і наочно, засвоює основний зміст учбових програм, самостійно вирішує типові задачі; зосереджений і уважний при виконанні завдань, доручень, вказівок учителя, за умов контролю з боку дорослого; буває зосереджений тільки тоді, коли

зайнятий чимось для нього цікавим; готується до уроків і виконує домашнє завдання майже завжди, суспільні доручення виконує сумлінно, дружить з багатьма однокласниками.

Низький рівень адаптації. Першокласник негативно або індеферентно відноситься до школи, нерідко скарги на здоров'я, домінує пригнічений настрій, спостерігаються порушення дисципліни, навчальний матеріал засвоюється фрагментарно, самостійна робота з підручником утруднена, при виконанні самостійних учбових завдань не виявляє цікавості, до уроків готується нерегулярно, йому необхідні постійний контроль, систематичні нагадування і спонуки з боку вчителя і батьків, зберігає працездатність і увагу за умов тривалих пауз для відпочинку, для розуміння нового і виконання навчальних завдань за зразком вимагає значної допомоги вчителя і батьків, суспільні доручення виконує під контролем, без особливого бажання, пасивний, близьких друзів не має, знає по іменах і прізвищах лише частину однокласників.

Задачею шкільного вчителя є досягнення високого рівня адаптованості кожної окремої дитини. Г.Чуткиною встановлені чинники, що обумовлюють високий рівень адаптації (сприятливі чинники соціального мікросередовища): повна сім'я; високий рівень освіти батька; високий рівень освіти матері; правильні методи виховання в сім'ї; відсутність конфліктної ситуації через алкоголізм в сім'ї; відсутність конфліктної ситуації в сім'ї; позитивний стиль відношення до дітей вчителя підготовчого класу; позитивний стиль відношення до дітей вчителя першого класу; функціональна готовність до навчання в школі; сприятливий статус дитини в групі до надходження в перший клас; задоволеність в спілкуванні з дорослими; адекватне усвідомлення свого положення в групі однолітків.

Схожого підходу притримуються Е.Александровська, Н.Кантаністова та ін. Серед сфер життєдіяльності дитини в школі, пристосування до яких необхідне на даному віковому етапі, психологи виділяють: 1) оволодіння навиками учбової діяльності; 2) придбання дружніх контактів з однокласниками; 3) встановлення довірчих відносин з учителем; 4) формування адекватної поведінки.

Між тим, ці автори не виокремлюють ще один чинник успішної адаптації – навчальну мотивацію. Аналіз досліджень з області педагогічної психології дозволяє говорити, що висока позитивна мотивація може виконувати роль компенсаторного чинника у разі недостатньо високих спеціальних здібностей або недостатнього запасу в учня необхідних знань, умінь і навиків. Але, ніякий високий рівень здібностей не може компенсувати відсутність або низьку учбову мотивацію і, таким чином, не може привести до високої успішності учбової діяльності та адаптації.

Вивчаючи процес адаптації молодших школярів, Г.Бурменська, О.Карabanова, А.Лідерс виділяють причини непристосованості учнів до шкільних умов життя. Основними формами дезадаптації виступають, на думку учених, несформованість елементів і навиків учбової діяльності і мотивації навчання, нездатність до довільної регуляції поведінки і діяльності, особливості сімейного виховання (гіпоопіка або гіперопіка), невміння пристосуватися до темпу шкільного життя. На подібні причини шкільної дезадаптації вказує в своєму дослідженні Е.Новікова. Автор, аналізуючи природу шкільної дезадаптації, визначає її причини і звертає увагу на різні форми порушення адаптації до школи. Одна з форм шкільної дезадаптації учнів молодшої школи пов'язана з особливостями їх учбової діяльності. Наступна форма порушення адаптації молодшого школяра пов'язана із специфікою їх вікового розвитку. Зміна провідного виду діяльності – з ігрової на учбову – вимагає зміни мотиваційної сфери. Несформованість у дитини учбової мотивації приводить до збереження мотивації ігрової (В.І.Войтко, Ю.З.Гильбух).

Таким чином, як показує аналіз психолого-педагогічної літератури, адаптація до навчання не вважається повною, якщо особистість, по-перше, не досягла оптимального поєднання своїх характеристик, необхідних для виконання навчальної роботи, по-друге, не відбулась її комунікативна адаптація до колективу і, по-третє, не повністю адекватним є ставлення до вимог вчителя.

Слід зазначити, що дослідження М.Безруких, С.Єфимової довели, що основною передумовою успішної адаптації шестирічних дітей до шкільного навчання є відповідність змісту, методів, засобів та організації навчання їх психофізіологічним та психологічним особливостям, пізнавальним можливостям. Але, на жаль, розробці системи навчальних завдань, які забезпечують включення дитини у процес навчання, створюючи умови успішної адаптації у психолого-педагогічних дослідженнях як вітчизняних, так і російських учених, не приділено належної уваги.

Метою статті є визначення впливу системи навчальних завдань на успішність адаптації молодших школярів до процесу навчання на уроках математики в 1-му класі.

У нашому дослідженні ми вивчали вплив включення дітей у навчальну діяльність із перших кроків навчання в школі. Особливу увагу було зосереджено на створенні системи навчальних завдань, засобом яких формувалися програмні знання, вміння та навички. Основною ідеєю у розробці такої системи є забезпечення досягнення успіху у розв'язанні завдання кожною дитиною, що можливо за умов:

1. Забезпечення розтягнення у часі вивчення певного питання програми:

1) включення підготовчих завдань заздалегідь до вивчення окремого питання; поступове їх ускладнення;

2) ознайомлення із новим матеріалом через аналіз процесу розв'язування завдань, що пропонувалися на підготовчому етапі, результатом якого є формулювання висновків щодо нового теоретичного матеріалу, або ознайомлення із новим матеріалом через ускладнення чи "продовження" підготовчої вправи.

3) безперервне повторення вивченого питання під час розгляду інших тем.

2. Подання певної кількості однотипових завдань за змістом, але різноманітних за формою;

3. Залучення різноманітних чинників, що викликають у дітей позитивні емоції:

1) цікаві, яскраві ілюстрації до завдань; малюнки, що можна охопити єдиним зором, не витрачаючи зусиль на їх розглядання;

2) створення певного емоційного стану під час подання завдань: включення завдання в ігрову діяльність; заохочення до змагальної діяльності; реалізація можливості ролівої участі у навчальному процесі (роль консультанта, контролера) тощо;

3) створення умов досягнення успіху у виконанні завдання кожним учнем: допомога вчителя, картки-підказки, розгляд аналогічних вправ, що виконано тощо.

Переживання успіху дитиною є могутнім стимулом для формування внутрішньої позитивної мотивації навчання, що є найважливішим чинником успішної адаптації.

Запропоновані умови реалізовані у системах навчальних завдань, що подані у зошитах із друкованою основою з математики для 1-го класу. Ці зошити були застосовані у експериментальному навчанні у ЗОШ I-III ступенів "Ніка-М" м. Одеси з 2000 по 2008 роки. Нами одержано наступні експериментальні дані: за свідченнями батьків, близько 90% першокласників уже до кінця I-го семестру із бажанням відвідували школу, за опитуванням дітей – в 98% уроки математики були найулюбленішими, причому цей факт спостерігався як у здатних до математики учнів, так і у мало здатних. Інтерес до уроків математики діти пояснювали цікавими завданнями; можливістю їх виконувати самостійно, працювати у власному темпі; можливістю позмагатися із товаришами, допомогти або перевірити інших учнів тощо. Таким чином, незважаючи на високий темп уроку, виконання великої кількості завдань протягом уроку, діти із заохоченням відвідують уроки математики, бажать нею займатися, в них формується інтерес не до зовнішніх атрибутів уроку математики, а власно, до виконання математичних завдань, що, у свою чергу, сприяє формуванню адаптованості до навчання. Перспективним напрямком розробки цієї проблеми є застосування розроблених умов створення системи навчальних завдань на матеріалі інших навчальних предметів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александровская Е. Критерии социально-психологической адаптации детей к школе // Проблемы адаптации и гигиены детей и подростков / Под ред. Г.Н.Сердюковской, С.М.Громбаха. – М., 1983. – С. 35 – 37.
2. Безруких М.М., Ефимова С.П. Ребенок идет в школу: Уч. пособие для студентов высшего и среднего пед. уч.заведения. – М.: Издательский центр “Академия”, 2000. – 248 с.
3. Венгер Л.А. Шестилетние дети // Перемены. – 2000. – №1. – С.112-124.
4. Новикова В.П. Формирование элементарных математических представлений у детей дошкольного возраста // Актуальные вопросы подготовки детей к школе. – М.: АПН СССР, 1995. – С. 59-64.
5. Лидерс А.Г. Руководство к тесту Герхарда Витцлака “Диагностика уровня развития поступающих в начальную школу”. – М. – О., 1998. – 56 с.
6. Погуба Т.І. Особливості психолого-педагогічної адаптації молодших школярів до навчання в основній школі // Підготовка вчителя початкової школи в умовах нової парадигми. – К., 2004. – С.276-279.
7. Психологическая адаптация личности. Анализ. Теория. Практика / А.А.Реан, А.Р.Кудашев, А.А.Баранов. – С-Пб.: Прайм-ЕВРО-ЗНАК, 2006. – 479 с.
8. Тализина Н.Ф. Педагогическая психология: Учеб. для студ. сред. пед. учеб. заведений. – 3-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр “Академия”, 2003. – 288с.

УДК 37.02

І.І. Смагін

“ЗОВНІШНІ” ТА “ВНУТРІШНІ” ЧИННИКИ В ПРАКТИЦІ ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ З ПРАВОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ У ХІХ СТОЛІТТІ

Аналізуються основні чинники, що суттєво вплинули на розвиток шкільних підручників з правознавства у ХІХ ст. Виокремлено три етапи у процесі підручникотворення з шкільних правових предметів у ХІХ ст.

Basic factors which have influenced to the development of School Textbooks of Science of Law in the XIX century are analyzed. Three stages of the process of Making School Textbooks of Science of Law in the XIX century are defined.

Проблеми сучасного підручникотворення у сфері шкільних суспільних предметів актуалізували пошуки так званих “зовнішніх” і “внутрішніх” чинників, що впливають на якість навчальної книги. Автори літератури з основ правознавства для вітчизняної середньої школи повинні враховувати цей вплив на результати своєї роботи. Оскільки шкільна правова освіта виникла та інтенсивно розвивалася у ХІХ ст., то аналіз тенденцій у підручникотворенні протягом цього історичного періоду буде плідним для історико-порівняльного аналізу в зазначеному контексті.

У вітчизняній педагогічній науці дослідження проблем шкільних суспільствознавчих предметів та відповідних підручників обмежувалося, як правило, історичними навчальними курсами (В.М. Бернадський, Л.П. Бущик, Ш.І. Ганелін, П.Д. Єрик, Ф.П. Коровкін, О.І. Пометун та ін.). Ми ж звертаємо увагу на правові навчальні предмети та на відповідні підручники, які спільно з історією формували світогляд людини і громадянина в процесі шкільного навчання. Саме до згаданих предметів у досліджуваному історичному періоді відносили шкільні курси обов’язків (“должностей”) людини і громадянина, правознавства і законодавства.

Проблеми шкільних правознавчих навчальних книг фрагментарно досліджені у контексті історії середньої освіти кінця ХVІІІ – початку ХХ ст. у працях С.В. Рождественського та Г.К. Шміда, в публікаціях В.Г. Графського, О.І. Каменєва,